

Sözel Simgecilik

Dil ve Söylem

Dil ve söylem arasındaki fark, dilin doğası üzerine düşünenler için yeterince açıktır. Dil soyut olarak vardır; sözlüğü ve dilbilgisi kuralları dilin girdisini ve *tümceleri* ise dilin çıktısını oluştururlar. Söylem ise, dilin somut bir dışavurumudur ve zorunlu olarak, yalnızca dilsel unsurları değil ama aynı zamanda bunların üretildikleri koşulları, yani, konuşucuları, zaman ve uzamı, ve bu dil-dışı unsurlar arasında hüküm süren ilişkileri de içeren özgül bir bağlamda üretilir. Artık, yukarıda sözü edildiği şekilde tümcelerle ilgilenmiyoruz; ilgi alanımızı, üretilmiş tümceler veya daha özlü belirtecek olursak, *sözceler* (*utterance*) oluşturuyor.

Hemen bir adım ötesi şu kaniya gelip dayanır: en geniş anlamıyla anlam dilde ve söylemde, tümcelerde ve sözcelerde aynı şekilde boy göstermeyip, iyiden iyiye ayrı biçimler almaktadır — ve birbirlerinden öylesine ayırılırlar ki, bunların farklı adlar almaları gerekmektedir. Böylece, Beauzée, onsekizinci yüzyılda, *signification* ve *sens*'i (“anlam”) aykırılaştırdı; Emile Benveniste, daha yakınlarda, *signifiance* ve *sens*'den söz etti. Bir tümcenin anlamı, tümce bir sözceye dönüştüğünde çifte bir belirlenim sürecine uğrar: belirsizliğinden bir kısmını yitirir ve bağlama yönelik göndermeleri (*reference*) özgül kılınır. “John, iki saat içerisinde burada olacak,” tümcesinin, dilde, bu dili konuşan herkes için anlaşılabilir bir imlemi (*signification*) vardır; bu imlem, herhangi bir destekleyici bilgiye gerek olmaksızın diğer dillere çevrilebilir. Ama bu tümce bir sözce haline gelir gelmez, bir kimseye, bir zamana, bir yere gönderme yapmaya başlar — ki bu göndermelerin herhangi biri veya hepsi tümcenin bir dahaki söylenişinde aynı olmayabilir. Benzer şekilde, sözcükler ve tümceler, bir söylemde kullanıldığında, dilde olduğundan daha özgül bir anlam kazanırlar; böylece Beauzée veya Benveniste'nin anladığı anlamda “anlam”dan söz edebilirim.

Ünlü bir kaç özdeyiş, “imlem” (veya *signifiance*) ve “anlam” arasındaki karşıtlığın uzun tarihini hatırlamamıza yardım edecek ve aynı zamanda bu karşıtlığı daha iyi kavramamızı olanaklı kılacaktır. Alexandre Pope şöyle yazmıştı: “Bir sözlükçü bir sözcüğün anlamını sadece sözcüğün kendisine bakarak bilmesine bilebilir belki, ama birbiriyle bağıntılı iki sözcüğün anlamını bu şekilde bilemez.” Ve,

çok daha öncesinden Cicero: “Sözcüklerin, tek başlarıymayken bir ilk değerleri vardır, ve diğerleriyle birlikte ele alındıklarında ikinci bir değerleri vardır. Tek başına alındıklarında, dikkatli bir şekilde seçilmeleri; diğerleriyle birlikte alındıklarında ise, dikkatli bir şekilde yerleştirilmeleri gerekir.” Ve Montaigne: “Benim kendime ait özel bir sözlüğüm var.”

Bu üç alıntı ilk bakışta bizi burada ilgilendiren aynı ayırımla ilgilidir: sözcükler ya tek tek veya gruplar halinde ele alınırlar. Ayırım, yukarıda alıntılanan ilk iki metinde apaçık ortadadır, üçüncüde ise kendini üstü kapalı olarak gösterir: bir sözlük elbetteki herkes için ortaktır, ama onu oluşturan sözcükler bir bireyin söyleminde özgül değerler kazanırlar. Cicero, ruhsal üretim sürecine ilişkin bir gözlem ekler: sözlüksel kendiliklerin seçimi sözcük dağarcığı düzeyindeki en önemli işlemdir; sözlüksel kendiliklerin bileşimi ise tümcelerde önem kazanır. Montaigne'nin formülünün paradoksal olduğu aşıkardır: eğer kendi sözlüğü, iddia ettiği gibi, tümüyle kişisel ve özel olup, dili kullanan diğerleriyle bağlantısı kopuktuysa, bu bilginin kendisini nasıl iletebilecekti? Ama, anlamı nitelemek —biri dil ve biri söylem için olmak üzere— iki farklı terimi gerektirdiğinden düşüncenin sadece ifadesinde paradoksal olduğu açıktır. Nüanslar bir yana bırakıldıkta, bu yazarlarımız arasındaki birlik hemen göze çarpar: zihinlerinde oluşturdukları karşıtlık, dil ve söylem arasındaki karşıtlıkla bağıntılıdır, ama tam da buna karşılık gelmez ve tam da bu bağdaşmazlık belli bir klasik dil anlayışını ortaya koymamız için iyi bir fırsattır. Klasik yazar için, asıl ayırım sözcükler ve tümceler arasındadır, dil ve söylem arasında değil; veya başka bir şekilde söylersek, dil sözcüklere indirgenir (tıpkı Sasurre için, “dil”de (*langue*) tümcelerin olmaması gibi). Buna karşılık bizim için, sözcükler ve tümceler hep birlikte sözcüklerle karşıtlık oluştururlar.

Doğrudan ve Dolaylı Anlam

Yukarıda sözü edilenler bir ölçüde kendiliğinden apaçıktır, ama beni asıl ilgilendiren şeyi —yani, her bir sözün tümüyle farklı bir şekilde kullanılıp yorumlanabilir oluşunu— ele almazdan önce bunlardan söz etme gereğini duydum. “John iki saat içerisinde burada olacak” anlamının yerine (John, şu anda aklımdan geçirdiğim herhangi biri olabilir), aynı sözceyi oldukça farklı bir bilgiyi iletmek için üretebilirim; örneğin: “Ondan önce buradan gitmek zorundayız.” Böylesi bir yorumun

yapılabilmesi ancak tikel bir sözce için ve somut bir bağlamda olanaklıdır; bu şekilde, söylem ve sözcenin alanında kalırız. Ama yukarıda irdelediğimiz ve söyleme uygun düşen “anlam” “doğrudan” denmeyi hakederken, ikincisi ise ilkinin *dolaylı* bir çıkarımsal anlamdır. *Sözel simgecilik* adını dolaylı anlam alanı için ve *dil simgebilimi* adını da bu dolaylı anlamlar üzerine yapılan inceleme için kullanacağım. “Dolaylı” (*indirect*) sözcüğündeki olumsuzluk ön-ekinin (*in-*), marjinal bir görüngüyü, doğrudan anlamın öylesine bir uzantısını akla getirmesine izin verilmemelidir. Anlamın dolaylı üretimi söylemin bütününde mevcuttur, ve kimi önemli olanları da dahil olmak üzere bazı söylem türlerinde, örneğin, karşılıklı konuşmada veya edebiyatta anlamın bu dolaylı üretimi muhtemelen tümüyle baskındır.

Dolaylı dil kullanımı sorunlarına ilişkin olarak, geçmişteki geniş uzanımlı ve derinlikli bir irdelemeyi keşfetmek için, Batı’nın gönderme çerçevesinden dışarıya adım atmamız ve Hint geleneğine dönmemiz gerekiyor. Onikinci yüzyılda, ama tam kestiremediğimiz bir tarihte, Sanskrit şair Mammata (Kavyaprakasa), metinsel simgecilik alanındaki gelmiş geçmiş bütün kuramcılarının belki de en büyüğü olan Anandavardhana’nın temel yapıtıyla ortaya koymuş olduğu ve o dönemde yaygın olan fikirleri şöyle özetliyor:

(1) Bildirinin (*statement*) doğasındaki farklılık: ifade edilen anlam, örneğin, yasaklar veya yadsırken, önerilen (*suggestive*) anlam buyurur veya evetler.

(2) Zamandaki farklılık: önerilen anlam, ifade edilen anlamdan sonra kavranır.

(3) Dilbilimsel malzemedeki farklılık: ifade edilen anlam sözcüklerden çıkar; önerilen anlam bir sestem, bir tümceden, veya yapıtın bütününden ortaya çıkabilir.

(4) Anlama araçlarındaki farklılık: ifade edilen anlam dilbilgisi kurallarıyla anlaşılırken, önerilen anlam aynı zamanda bir bağlam gerektirir: uzamsal-zamansal koşullar, bir konuşucu ve saire...

(5) Etkideki farklılık: ifade edilen anlam basit bir bilişsel algıya neden olur; önerilen anlam ise aynı zamanda büyüsel bir çekim oluşturur.

(6) Sayıdaki farklılık: ifade edilen anlam tek-seslidir; önerilen anlam çoğul birleşim-değerli (*plurivalent*) olabilir.

(7) Muhatabın farklılığı: ifade edilen anlamın muhatabı bir kimse iken, önerilen anlamın muhatabı pekala bir başkası olabilir.

Bizim gözümüzde, bu farklılıkların hepsi aynı düzeyde ortaya çıkmayabilir. Bunlardan biri (farklılık 4) doğrudan ve dolaylı zihinde canlandırma (*evocation*) arasındaki karşıtlıkla değil, ama dil ve söylem arasındaki karşıtlıkla ilgilenir: her söylem, önermecî (*suggestive*) olsa da olmasa da, dile-getirmenin (*enunciation*) gerçekleştiği bağlama yapılan bir göndermeye işaret eder (*imply*). Diğerleri sadece ifade etme ve önermede bulunma (*suggestion*) arasındaki temel farklılığı açıklığa kavuşturmaktadırlar: Konuşucu aynı olmayabilir (7), veya bildiri (*statement*) farklı olabilir (1). Yine bir diğeri, sözcenin yapısından çok, sözcenin ürettiği etkiyle ilgilenir (5). Ama geriye kalan üç karşıtlık simgesel sürecin özelliklerinin iyi bir betimlemesini verirler: *dilsel uzanımlardaki farklılık*; *anlamaların sayısındaki farklılık*; ve nihayet, *ortaya çıkış sırasındaki farklılık* — dolaylı anlam, tanım gereği, doğrudan anlam üzerine ilişir; önceselliği, dolayısıyla da zamansallığı varsayar. Tersinden bakıldıkta, simgeselin sonrasallığını evetlemek, onu dolaylı ne ise, o olarak tanımlamaktır. İleriki sayfalar, simgesel sürecin bu farklı yön ve evrelerinin incelenmesine ayrılmıştır.

Simgeselin İki Yadsınışı

Ama simgesel sürecin ayrıntılı bir betimlemesine girişmeden önce, ortaya konması gereken bazı genel meseleler var. Her şeyden önce, doğrudan veya dolaylı anlam arasındaki bir karşıtlığın tam da varlığını reddedenlerin haklı olup olmadığını araştırmamız gerekiyor.

Bu karşıtlığa, birbirinden çok farklı iki bakış açısından, kimi zaman üstü kapalı bir şekilde, meydan okunmuştur. İlki genel olarak, dilbilimcilerin bakış açılarıdır (söylemek bile gereksiz, elbetteki bazı istisnalar var ve geçtiğimiz yıllarda değişim yönünde bazı eğilimler ortaya çıktı); yadsımaları, sözkonusu karşıtlığı tanımama şeklinde olmaktadır. Dilbilim veya anlambilim kuramları üzerine çalışmalar, en fazlası, eğretilme, ironi veya kinaye gibi dilsel kullanımın marjinal durumlarına ilgi duymadıklarını söylemekten öte bir şey yapmamışlardır. Bu konum, eğer dil ve söylem arasındaki bir ayrıma, ve dolayısıyla hiç değilse söylem çözümlemesi dileğine dayanıyor olsaydı savunulabilirdi, ama durum bu değildir. Dışlamalar öncelikle

karikatür düzeyine dek basitleştirilmiş deneyselci ilkeler temelinde haklı gösterildi, sonra da ihtiyatsızca özümSENDİLER: ancak algılanabilir olan, ancak varolan duyularla doğrudan erişilebilir olan vardır (veya, her durumda, bundan başka hiçbir şey hesaba katılmaz) — böylece dolaylı anlam diye bir sorun yoktur.

Diğer eleştiri, durumu tersine çevirir. Deminkilerde yalnızca doğrudan anlamı buluyorduk, şimdi ise yalnızca dolaylı olanı buluyoruz. Muhtemelen hiyerarşilerin romantik bir reddiyle başlayarak, bir Nietzsche veya onun çağımızdaki torunları, asıl (*proper*) anlam diye bir şey olmadığını, yani her şeyin eğretilene olduğunu; farklılıkların türde değil olsa olsa aşamada olduğunu söylüyorlar. Sözcükler şeylerin özünü hiçbir zaman yakalayamazlar, ama onları yalnızca dolaylı olarak zihinde uyandırırılar (*evoke*). Ne var ki, eğer her şey eğretilene ise, o halde hiçbir şey eğretilene değildir. Ve bu iki eleştiri, birbirine böylesine aykırı bakış açılarından başlayarak, sonuçları itibarıyla sözel simgeciliğin özgüllüğünü ve böylelikle varlığını yadsıma noktasında oldukça tuhaf bir şekilde birleşiyorlar. Anlam geometrisi, her iki durumda da, tek bir boyuta indirgeniyor.

Eğer bu iki karşıt bakış açısını reddediyorsam, eğer simgesel görüngünün varlığına inanmakta ısrar ediyorsam, bunun nedeni, bir yandakinin empirisizmine veya diğerinin dogmatizmine üstün bir felsefi doğruya sahip olduğumu düşündüğümünden değil: tersine, bunun nedeni, sözel değiş-tokuşla (*exchange*) uğraşan bir özne olarak sezgimin; burasının soğuk olduğunu göstermek için “Burası soğuk” dediğimde ve aynı tümceyi bir kimsenin pencereyi kapatması gerektiğine işaret etmek için ürettiğimde, bu birbirinden son derece farklı iki örneği özümsememe izin vermemesindedir. Veya yine, “Sen benim gururlu ve cömert aslanımsın” tümcesi (konuşma yetisi verilmiş) dişi bir aslan tarafından kocasına söylendiğinde, ve aynı tümce Victor Hugo’nun oyununda bir kadının ağzından çıkararak Hernani’ye söylendiğinde yine aynı durum söz konusudur. Bu farklılığı gözlemlene yeteneğini, insan zihninin tipik bir yönü olarak alıyorum; ve bunu anlama girişimini, herhangi bir sözel simgecilik kuramının ereği olarak alıyorum.

Sözel ve Sözel-olmayan

“Simgecilik”e her zaman “sözel” sıfatını eklemiştir, çünkü, pek çok kimse gibi, sözel-olmayan simgeciliğin var olduğuna inanırım. Daha kesin bir ifadeyle: simgesel görüngü dile özgü değildir; olsa olsa dil yoluyla aktarılır. İkincil veya dolaylı anlamlar, çağrışım yoluyla zihinde uyandırılır; bu, mecaz ve çağrışımların aynı tarzda sınıflandırıldığı antik dönemde iyi biliniyordu. İmdi, çağrışım kesinlikle dile özgü olmayan, ruhsal bir süreçtir: sözcüklerin yanısıra, nesnelere arasında veya eylemler arasında da bağıntılar kurulabilir, ve bir durum simgesel olabileceği gibi, bir el-kol devinimi de simgesel olabilir. Dilde, genel olarak dilsel anlam’a, ve çağrışım gibi dil-ötesi süreçlere indirgenebilir hiçbir “eğretilemeli anlam” yoktur. Dolaylı olarak zihinde uyandırılan anlamlar, tıpkı diğerleri gibi anlamlardır; bunlar ancak zihinde uyandırma tarzlarında farklılaşırlar — farklılıkları tam tamına, mevcut bir şeyin, mevcut olmayan bir şeyle bağıntı kurulmasından kaynaklanır. Schleiermacher bunu açık olarak görmüştür: “Sapmacalı (*figurative*) olarak kullanılan sözcükler asıl (*proper*) ve özgün anlamlarını korurlar, ve etkilerini ancak, yazarın üzerine dayandığı fikirler çağrışımı yoluyla gösterirler.”

Bir kimse ne var ki şu akıl yürütmeyi geliştirebilir: anlamın elle tutulur olmayışını (*nonspecificity*: kayganlık) teslim etmek —dolayısıyla, anlamın gösteren ve gösterilen arasında bir çağrışımından başka bir şey olmadığını kabul etmek— anlam hakkında bildiğimiz her şeyi simgecilik alanına aktardığımız bir karşı-hareketi haklı göstermek için yeterli olacaktır; ve sözel-olmayan bir simgeciliğin var olduğunu farketsek bile, bütün simgeciliğin dile benzer bir biçimde ortaya çıktığını görebiliriz. Bu, sanırım, “imbilim”in son zamanlardaki yayılımının altında yatan üstü kapalı aklyürütmedir. Ama böylesi bir özümseme, çifte bir kayıp olacaktır. Çünkü anlam, başka herhangi biri gibi basitçe bir çağrışım değildir. Çağrışım, bağıntı kurulmuş kendiliklerin herbirini özerk olarak kavrama olanağını gerektirir (*imply*). İmdi, imleyen ancak bir imlenen olduğu için vardır, ve bunun tersi de böyledir; bunlar bir kimsenin belli bir anda birbiriyle ilişkilendirmeye karar vermiş olduğu, serbestçe varolan iki kendilik değildirler. Böylelikle anlamı bir çağrışım olarak görmekle, onu kesinkes bilmeyi olanaksız kılarız. Aynı zamanda, simgesel sürecin özgüllüğü, dil ve anlam için uygun olan sınıflandırma (veya daha yumuşak bir ifadeyle, terminoloji) bunlar üzerine dayatıldığında muğlaklaşır; çünkü bu görüşü savunanlar, simgesel suyu anlam şarabına kattıklarını işin başında itiraf etseler bile, ne var ki dilin kendine

özgü yönlerini, oldukça farklı bir alana, yani simgecilik alanına yansıtmayı sürdürürler. Her defasında “dil”den ve “anlam”dan söz etmek, böylelikle ancak bu terimleri özgül (ve tek ilgi çekici) içeriklerinden boşaltmakla olanaklıdır.

İm, Simge

Bu bizi gerisingeri problematik *im/simge* ikilisine götürür. Ne denli iyi oturtulduklarını görmek için öncelikle, geçmişte önerilen betimlemelere bakabiliriz.

Platon’dan Saussure’e varıncaya dek en yaygın kuram, im ve simge arasındaki farklılığı, açıkça ortaya konmuş bir şekilde, nedenliliğin imde mevcut oluşunda ve simgede mevcut olmayışında görür; imleyen imlenene ya benzer (resemble) ya da benzemez (resemble). Ama dilsel anlam sözkonusu olduğunda, nedenlilikten (yani bir çağrışım türünden) söz edilemez; böyle yapmak kıyaslanabilir olmayan kendilikleri kıyaslamak olur. Dahası, nedenlilik az ya da çok mevcut olabilir, az ya da çok hafızadan silinmiş olabilir; ve böyle olması, simgenin simge olarak kalmasını önlemez.

Aynı ölçüde eski bir kökeni olan, ama özellikle romantiklerden beri popüler hale gelen bir diğer kuram, (romantikler için, ikilik “simge” ve “alegori” ikiliğidir, ve ikincisi “im”in yerini alır) farklılığı, simgenin *tüketilebilir olmayan* niteliğiyle, imin (veya alegorinin) açık ve teksesli niteliği arasında görür. Bu durumda, sürecin sonuçlarından biri sürecin kendisinin bir betimlemesine dönüşür: çağrışım, gerçekte doğası gereği kapalı olan imleyen-implenen ilişkisinin tersine, kestirilemez bir şekilde uzayıp gidebilir; ama bu olguyu anlamak için öncelikle, ortada imlem (*significance*) üzerine ilişmiş (veya ilişmemiş) bir çağrışım olduğunu görmek durumundayız.

Böylece doğrudan im ve dolaylı simge düşüncesi —İskenderiyeli Clement ve Saint Augustine tarafından savunulan bu son derece eski düşünce— olguları daha iyi anlamamızı sağlar. Ama bu iki terimi birleştirmenin herhangi bir faydası olup olmadığını sorabiliriz, öyle ya, böyle yapmakla önceden varolan ve sonradan im ve simge olarak birbirinden ayrılan bir kendiliği imleriz. İki kavram aynı düzeyde konumlanmamıştır, ve gerçekte bunlar kıyaslanamazlar. İmbilim, eğer (dilin) anlambilim(inin) ve simgebilimin ortak çerçevesi olacaksa, korkarım, varolması için hiçbir neden yoktur: örneğin güneş ve gezegenleri bir araya koymakla yeni *bir şey*

oluşturmuş olmayız; “imbilim” o halde, bana ancak “simgebilim”le eşanlamlı olduğu ölçüde kabul edilebilir görünüyor.

Sözel, Simgesel

Geri dönelim. Simgecilik’ten çok, sözel simgecilik üzerine çalışmaktaki ve böylelikle aktarım tarzlarından yalnızca birine aşırı önem vermedeki bu ısrar niye? Bana göre bunun iki yanıtı vardır. Öncelikle, sözel simgecilik hakkında halihazırda sahip olduğumuz bilgi, diğer simgecilik biçimleri hakkındaki bilgimizden kıyaslanamaz ölçüde zengindir. (Bu bilgi, hiç kuşkusuz mantıktan poetikaya, retorikten yorumsamaya kadar pek çok alana uzanmış durumdadır.) Sonra, dilsel simgecilik, ele alınması en kolay olanı (bir sayfadaki sözcükler, ve buna karşıt olarak, diyelim bir sirkteki hayvanlar veya bir toplumun töreleri) ve aynı zamanda da muhtemelen simgeciliğin en karmaşık tezahürüdür. Bu gerekçeler stratejik olarak önemlidir, ama bunların “sözel” ve “simgecilik” terimleri arasındaki bağıntının olumsal doğasını belirsiz kılmasına izin verilmemelidir.

Çağrışım, dilsel anlamda bulunmasa bile, dilbilimde yok değildir. İmleyen ve imlenen arasındaki ilişkilerde değil, ama sözcükler-arası veya tümceler-arası ilişkilerde aranmalıdır: eşgüdümleme (**coordination**) ve alt-güdümleme (**subordination**), yükleme (**predication**) ve belirleme/hüküm verme (**determination**), genelleme ve gerektirme ilişkilerinde aranmalıdır. Bu türden sözel görüngü üzerine ve —çoğu kez açıktan açığa kabul edilmese bile— mecaz ve kinaye gibi simgesel görüngüler üzerine çalışma için gereken ortak bir çerçeve, ne var ki klasik gelenekte mevcuttur. Aristoteles tıpkı kıyasları (*syllogism*) sınıflandırdığı aynı kesinlikte mecazları sınıflandırır. Klasik “yardımcı düşünceler” kuramı bir yanda özne ve yüklem arasındaki ilişkiyi ve öte yanda asıl anlam ve sapsmacalı anlam arasındaki ilişkiyi aynı düzeyde ele almayı mümkün kılar. Farklılıklar elbetteki vardır ve ortak bir çerçevenin keşfi, bu farklılıkların nerede olduğunu daha büyük bir kesinlikle görmemizi olanaklı kılar: bütün bu farklılıklar, bağıntı kurulmuş terimlerin *her ikisinin birden* söylemde mevcut olmasından, öte yanda ise zihindeki simgesel canlandırırda bunlardan ancak birinin mevcut olmasından kaynaklanır. Bunun bir sonucu olarak (bunu, benim kullanımımın herkesçe benimseneceği yolunda çok fazla bir ümit beslemeksizin söylüyorum) alıcı söylemleri *anlar*, ama simgeleri *yorumlar*.

Simgecilik ve yorumlama'nın aslına bakılırsa ayrılmaz olduğunu bir öngerçek olarak ortaya koymak isterim. (Paul Ricoeur da bunu yapıyor.) Bunlar bana göre tek bir görüngünün iki vechesidir (üretim ve alımlama). Sonuç olarak, bunlar üzerine birbirlerinden ayrı olarak çalışılmasının istenir ve hatta mümkün bir şey olmadığına inanıyorum. Bir metin veya söylem, bir yorum çabasıyla, onda bir dolaylı anlam keşfettiğimiz noktada simgesel hale gelir. Schelling şöyle yazar: “Homerik şiir ve tüm bir mitolojinin büyüü, aslına bakılırsa, bunların aynı zamanda bir *olabilirlik* olarak alegorik imlem (*signification*) içeriyor olmalarına dayanır — yalnız bunlar değil, her şey alegorikleştirilebilir.” Bu yapılabilir ve bunun imkanı hep vardır. Yine de herşeyi alegorikleştirmeyiz; ilke olarak, metnin kendisinin kendi simgesel doğasını işaret etmesini, “yorumlama” dediğimiz o belirli okuma biçimine bizi sevkedenden bir dizi gözlemlenebilir ve yadsınamaz özelliklere sahip olmasını bekleriz. Yanıtlı, yorumlayıcı tepkiyle başlarız ama metnin kendi simgesel doğasının ortaya attığı soruya geri döneriz.

Söylemin üretimi ve alımlanması, geçmişte iki disiplini —retorik ve yorumsamayı— doğurmuştur. Bereket versin, bu iki bilgi grubu her zaman acınası bir yalıtılmışlık içinde tutulmamıştır. *Herméneuein* fiili köken itibarıyla, söylemin anlaşılmasına gönderme yaptığı sürece —eğer bundan fazlası değilse— söylem üretme etkinliğini nitelemiştir. Augustine, ilk büyük Hıristiyan yorumsamasını ortaya koyduğunda, Cicerocu retorik kategorileriyle başlamıştır. Ve kesinlikle simetrik bir jest yoluyla Du Mersais, onüç yüzyıl sonra, bu süre içerisinde ayrıntılandırılmış yorumsamacı kategorileri retorik çerçevesine gerisingeri aktararak retorik son ışıltılı dönemini başlatmıştır (sanki dindışı'dan kutsal'a geçiş, zorunlu olarak, üretimden alımlamaya geçişle bir arada olmalıymışçasına). Genel yorumsamanın kurucusu olan Schleiermacher, bu iki disiplinin bir olduğunu savunmuştur: “Retorik ve yorumsama arasındaki kan bağı, her anlama eyleminin bir konuşma eyleminin tersi olması olgusuna dayanır.” (Çağdaşı, Ast, kendi açısından şöyle yazar: “Bir çalışmanın anlaşılması ve açıklanması, halihazırda oluşturulmuş olanın gerçek anlamda bir üretimi ve yeniden üretimidir.”) Söylem tiplerinin, veya metin üretiminde sunulan bütün olanaklar arasından seçimin, çeşitli tefsir okulları tarafından düzgülenmiş yorumlama stratejilerde veya okuma tarzlarında karşılıkları vardır. F. A. Wolf şöyle belirtmiştir: “Bir şaire ilişkin getirilen açıklamanın bir düzyazı yazarınıninkine uygun düşenden farklı kuralları vardır”; Frederich Schlegel, “bir epik,

bir lirik ve bir dramatik filolojiye” de sahip olup olamayacağımızı sormaktan kendini alamamıştır; ve Schleiermacher, metinlere yönelik çeşitli tutumları temel alarak, lirikten didaktiğe ve tarihselden bilimsele uzanan gerçek bir söylem tipolojisi oluşturmuştur.

İki Genellik Düzeyi

Sunumum iki bölüme ayrılıyor: “Dilin Simgebilimi” ve “Yorumlama Stratejileri.” Bu bölümlere, simgecilik ve yorumlamaya ilişkin iki bakış açısı arasındaki bir ayrımın ürünü değildir; tersine bu bakış açıları kitap boyunca birbirleriyle uyum içinde bulunacaklardır. Bölümlere daha çok iki *düzey* arasındaki, yani etki alanı içerisindeki bütün olanaklı görüngüleri açıklamaya girişen *genel kuramla*; ister üretime isterse anlamlamaya ilişkin olsun (hatta ben kendim özellikle bu ikincisiyle ilgileniyor olsam bile), herbir anda bize sunulan bütün olanaklar arasından, özgül kılınmış ölçüt temelinde bir seçmeye dayanan *tikel strateji* arasındaki ayırmadan kaynaklanır. Stratejiler sorunu Kısım II’de enine boyuna incelenecektir; şimdilik, bir daha geri dönmeyeceğim iki örnek yoluyla, düzey farklılığını oluşturanın ne olduğuna ve niçin belirli ayrımların, genel kuram düzeyinden çok, strateji düzeyinde bütünleştirilmesi gerektiğine işaret edeceğim.

Leo Strauss, (*Persecution and the Art of Writing*’deki) denemelerinden birinin başında şunları yazar:

Hayatta olsun veya olmasın, bir başkasının sözlerini anlamak iki farklı şey anlamına gelebilir — şimdilik bunları yorumlama ve açıklama olarak adlandırabiliriz. Yorumlama derken, konuşucunun, söylediği şeyi gerçekte nasıl anladığını, bu anlamayı açıktan açığa ifade edip etmediğine bakmaksızın ortaya çıkarma girişimini anlıyoruz. Açıklamadan ise, önermelerinin —kendisinin farkında olmadığı— imleyimlerini ortaya çıkarma girişimini anlıyoruz. Buna göre, eldeki bir önermenin ironik veya yalan olduğunun farkedilmesi, o önermenin yorumuna aittir, öte yandan eldeki bir önermenin bir hata üzerine kurulu olduğunu veya bu önermenin bir dileğin, bir ilginin, bir önyargının veya tarihsel bir durumun bilinçdışı bir ifadesi olduğunun farkedilmesi, o önermenin açıklamasına ilişkindir.

Strauss için önemli ayrım, doğrudan veya dolaylı anlam arasında değildir, çünkü bunların her ikisi de “yorum” dediği şey tarafındadırlar, ama ayrım dolaylı anlamın iki biçimi arasındadır; yani, yazarın niyet ettiği ve yazarın bilinçdışında

kalan arasında (bu ikincisi, Louis Althusser'in daha yakınlarda "bulgusal (*symptomal*) okuma" olarak adlandırdığı şeyle yakından bir benzerlik taşır). Bir diğer yorum kuramcısı, E. D. Hirsch şöyle yazar: "Anlam bir metin tarafından sunulan şeydir; bu, yazarın belirli bir im dizisi kullanımıyla kastettiği şeydir. İmlem (*significance*), öte yandan, bu anlam ile, bir kişi veya bir kavram, veya bir durum, veya aslına bakılırsa tahayyül edilebilir herhangi bir şey arasındaki bir ilişkiyi adlandırır." "Anlam" çalışmanın içsel anlamıdır ve doğrudan anlamın yanısıra dolaylı anlamı da içerir (yazar tümüyle maksatlı olarak eğretileme, ironi ve induendo'yu kullanır), öte yandan imlem çalışmanın bir diğer bağlamda içindelenmesinden çıkar. Burada yine, ayrım, benim dolaylı anlam dediğim şeyin, biri merkezci ve diğeri de merkezkaç olan iki biçiminin ayrılmasıyla ortaya çıkar.

Böylesi ayrımlar az ya da çok iyi yapılmış olabilirler, az ya da çok, ilginç sonuçlara götürebilirler. Halihazırdaki bağlamda beni ilgilendiren şey, bunların, başından beri, üzerinde iş görmeyi seçtiğimden farklı bir düzeyde konumlanmış olmalarıdır. İster üretim (Hirsch) isterse alımlama (Strauss) bakış açısını alsınlar, dışsal normları, simgesel veya yorumsal biçimlerin morfolojisi alanına sokarlar. Bu normlar, bir tür yansıtma (*projection*) yoluyla, anlam ve anlama tipleri arasındaki farkı görmemize izin verirler; ve bunlar, nihayet, her zaman için açık olmasa da, daha az önemli olmayan bir şekilde değer yargılarına doğru götürürler. Farkındayız ki, "açıklama"nın, Leo Strauss'un gözünde "yorumlama"dan farklı bir değeri vardır, tıpkı "anlam"ın, E. D. Hirsch için "imlem"den daha saygıdeğer olması gibi.

Arzuladığım şey

Benim arzum, ileriki sayfalarda farklı yorumların niçin olanaklı olduğunu ve bunların işlevlerini göstermektir — yoksa bu yorumların kimilerini önplana çıkarma veya bunları verili bir normla ilişkili olarak gruplandırma niyetinde değilim. Normatif olmak yerine, elden geldiğince betimleyici kalmaya çalıştım. (Belki de başkalarınınkini okumaya çok fazla zaman harcadığımdan) yeni bir "simge kuramı" veya "yorumlama kuramı" önerecek değilim. Herbiri belli bir doğruluk, ama, aynı görüngünün diğer vechelerinin gözardı edilmesi pahasına ancak ortaya çıkabilen bir doğruluk derecesi içeren birçok farklı kuramın, birçok bağdaşmaz alt-bölümlerin, birçok çelişik tanımların anlaşılmasını olanaklı kılan bir çerçeve oluşturmaya

alıştığ. Bir simgenin, bir alegorinin ne olduğuna, ne de “doğru” yorumun nasıl bulunacağına karar vermeye girişmedim; ama karmaşık ve çoğul olanı anlamaya ve eğer mümkünse korumaya alıştığ.